

predmeta, katerega se tuji pisatelji radi ogibljejo, ali ga pa napačno razlagajo, toda udje »Matice Hrvatske« imajo že druge dobre knjige o tem predmetu n. pr. Smičiklasovo »Poviest hrvatsko« — kar velja za stare Hrvate, tiče se tudi drugih slovanskih plemen; za preseljevanje Slovanov je posebno izvrstno Maretičevo delo »Slaveni u davnini«, tudi 1. zvezek Brozovih »Crtica iz hrv. književnosti« govori o kulturi starih Slovanov. V svetovni zgodovini mora biti neko razmerje med posameznimi deli, ne pa da bi se nekateri obširno obdelovali, drugi — jednako važni — prepovršno.

Delu je pridejan tudi zemljevid, lepo izdelan, ali pretesen. Preseljevanja narodov ne moreš prav razumeti, če nimaš pri roki dobrega zemljevida, pridejana karta pa ne bode mnogo pomagala, zlasti ne za Slovane. Kar je zbito na jedno karto, imelo bi biti na dveh, t. j. posebej za arabske zemlje.

Želimo, da bi se v jednaki smeri nadaljevalo izdavanje srednjega veka, ali naj se nikakor ne zanemarja kulturna zgodovina. Ni treba, da bi se pretiravalo in povelečevalo, ali naloga zgodovine in nepristranost zahtevata, da se oziramo na vse važnejše pojave vsakega naroda in vsake dōbe.

F.

»**Slike iz svjetske književnosti.**« Svesak prvi. Pjesnički prvaci u prvaj polovini XIX. veka. 8°. Str. 232. Cena 1 glid. 20 kr. — Če povem, da me je izmed vseh letošnjih knjig »Hrvatske Matice« najbolj zanimala ta, da me je gnala radovednost, češ, kako je neki naslikal naš pisatelj te može, katerih imena sem našel v kazalu, tedaj sem pač dovolj opravičil svojo oceno. Predmet tem slikam je res zanimiv, pa tudi važen.

A nečem zamolčati, da mi je bilo nekako čudno v srcu, ko najdem vspered množ, kakršni so Byron, Leopardi, Heine... in da sem se vprašal: Kdo vé, kam je namerjena ta močna baterija? V predgovoru ne dobimo jasnega odgovora, vendar razvidimo iz njega to, da hoče ta knjiga pokazati hrvaškemu narodu »novega duha«, ki veže v književnosti 19. veka, in ne samo to, ampak tudi pridobiti čitatelje za tega duha. »Ove će 'Slike' najbolje izvršiti svoju zadaću, ako poimence hrvatsku mladež ponukaju na to, da s ljubavlju stane izučavati pjesnička djela znamenitih duhova svjetske književnosti.« Mladež hrvaška naj se torej pridobi za to, da se bode z ljubeznijo učila teh del (Byron-ovih, Heinejevih), torej, da bode tudi z ljubeznijo srkala tega duha va-se ter se ž njim napojila.

In kakšnega duha? Vsekako znamenitega, močnega, vzornega, zakaj opisovani pisatelji ali pesniki so »kao sedam zviezda sjali na obzorju javnoga života evropskoga. U njihovu se životu i radu, kao sunce u kaplji vode, ogledaju najvažniji dogodjaji ovoga doba, koje je pripravilo Evropi krvavi sukob godine 1848.« Čitatelj naj dobro pomni, kako se nam označuje duh teh pisateljev.

Podajajo se nam tukaj opisi življenja in delovanja sedem pesnikov: Byrona, Mickiewicza,

Puškina, Kollára, Leopardija, Heineja in Hugo-a. Prvih šest je opisal Milivoj Šrepel, poslednjega pa Adamović. Pisatelja se opirata na razne vire, ki so imenovani v predgovoru, slikata življenje teh množ, razkazujeja njih dela, predočujeja nam njih duha, in kažeta, kako je deloval ta duh na občinstvo. Pesniki se nam kažejo sredi društvenega življenja in gibanja, sredi duševnega razvoja posamnih narodov. Zato so te slike res navdihnjene z življenjem in so iz večine dobro zadete. Pisane so te črtice — »essay«-e jih imenuje uvod — prav živahno, ne pa povsod čisto umevno in jedrnato. Čitatelj čita z zanimanjem, in list za listom se obrne, ne da bi se naveličal čitanja.

Dala bi se najti morebiti še kaka prednost tega dela, katero bi lahko pohvalili, kakor lepi jezik, okusna zunanja oblika: a treba, da se ozremo natančneje na njegovo podlago, na korenine in na duha, ki ga oznanja knjiga.

Ko bi bil glavni pisatelj te knjige popolnoma objektivni zgodovinar, ko bi bil pri svojih junakih in v njih spisih označil natanko, kaj je dobro, kaj slabo, kaj je vredno, da se čita, in kaj ni; ko bi stavil hrvaški mladeži pred oči prave vrline, priporočil ji onega duha, ki blaži, vnema za junaška in krepostna dela, a vestno pokazal tudi zmote: potem bi nam bila taka knjiga jako ljuba, bila bi mladeži kažipot na obširnem in nevarnem polju novejšje tuje književnosti. Toda prav ta stran, prav ta naloga, da naj se loči dobro od slabega, prave vrline od navideznih, kreposti od pregreh — prav ta je slabo zvršena v tem delu. Takoj v prvem pesniku, Byronu, vidi se to prav jasno. V njegovem življenjepisu navajajo se precej obširno razne epizode iz njegovega življenja. Omenja se pač o njegovi prvi mladosti, da mu je puščala mati mnogo slobode in da ga je v obče vzrejela slabo. Toda za njegovo življenje na Laškem — ali ima pisatelj dovolj poguma in nepristranosti, da bi to življenje prav označil? Ako vidimo pregreške zoper nravnost in preveč prosto življenje pri nizkem ljudstvu, hitro pravimo, da se valjajo ljudje v blatu propalosti. Ako pa živi pesnik do skrajne meje razkošno, ako ruši najlepšo in najmanj dotakljivo zvezo zakonsko, ako uživa vse mesene naslade, kar si jih more pridobiti denar, tedaj se to opisuje kot neko junaštvo, sloboda, sreča, in one osebe se slavé, ki so bile prijetne očem angleškega lorda. Nečemo govoriti o Byronovem zakonu, v katerem še vedno marsikaj smrdi, dasi ga njegovi častilci jako pridno opirajo in opravičujejo, nečemo poudarjati, da so o njegovem življenju jako neugodno sodili njegovi rojaki, le to vprašamo: Ali ni potrebno, da je pri junaku tako dvomljivega značaja pisatelj jako previden? In njegova dela! Drznil bi se vprašati prav zaupno ga. pisatelja: Ali misli prav resnobno, da se bode hrvaška mladež z Byronovimi deli obogatila po duhu in navzela onih vrtilin, ki so narodu potrebne v boju za obstanek, za pravi napredek? Da, da! Naj le gre ta mladež po Byronovih potih, naj oslabi svoje telesne moči v raznem uživanju, naj ostrupi svojega duha z nekrščanskim mišljenjem, naj

sovraži — kakor Byron — ves svet, češ da je pôdel, in naj ima samo sebe za pol-božanstvo, potem bode tudi tako hitro omagala v resnobnem in težavnem delu, kakor je Byron, katerega je nekoliko napora kmalu potlačilo v grob. In Heine! Česa naj se uči hrvaška mladež od njega? Ali nima mladina v obče dandanes mnogo preveč odljudnega duha in trdega srca, ali ji je zato treba še francoske frivolnosti in Heinejevega cinizma? Ali mu treba odkrivati Leopardijevo brezupnost, o katerega nekkih pesmih pisatelj pravi, da so »poklik očajničkoga srca, koje više ne vjeruje ni Bogu ni svjetu ni samomu sebi«? O neki drugi pesmi veli pisatelj, da je v njej »pesimizam i radikalizam ubojan«. Leopardiju je prihajala večkrat misel, da bi se usmrtil, a ni se usmrtil, ker »ni imel dosti moči za ta čin«. (Treba je torej imeti moči [morebiti celo npravne?] za samomor, življenje pa prenašati je — boječnost!) Tudi v življenjepisu Puškinovem se izraža tako mišljenje. Taki so junaki, ki se slavé v tem delu.

Kdor je prečital vso knjigo, vpraša naj se naposled: Kaj se v njej hvali in priporoča? In: Ali je vse to zdravo in dobro, za kar se morebiti vnema srce čitateljevo? Radi priznavamo, da je v knjigi tudi precej lepих mislij, da podarja po pravici, kako potrebna je v poeziji istinitost, realizem, kako je napredovala poezija prav v 19. veku, kako so se borili ti pesniki za slobodo: a te dobre misli niso izrečene tako, da bi jih manj zveden čitatelj lahko ločil od drugega slabšega gradiva.

Pisatelj teh vrstic tako ceni slobodo mišljenja in tako malo pripoznava veljavo javnega mnenja, kakor tudi veljavo navadnih pisateljev, da ga te »slike« niso kar nič prepričale o veliki vrednosti vseh onih idej, katere se zrcalijo po nekoliko v tej knjigi. Ta knjiga mi ni strla prepričanja, da se v večini teh pisateljev (izvzemam Mickiewicza in Kollára) kaže notranja razdrtnost in razdvojenost, razpor s svetom in še bolj z Bogom, boj proti človeški družbi, katera pa ni vselej kriva njih nezadovoljnosti, krščanstvu sovražni duh, mnogokrat nenravnost, načela, ki se ne vjemajo ne z izkušnjo, ne z zdravo in trezno filozofijo: ne, marveč še potrdila mi je te nazore. Prav zato pa mislim, da ta knjiga ne bode donašala hrvaškemu narodu, najmanj pa mladini, onega sadu, katerega si obeta »Matica«. Mislim tudi, da je našemu slovanskemu duhu jako malo ustrezno, ako se mu na tak način priporoča tuje blago. Na jedni strani se boré Hrvati za svojo narodno samostojnost in posebnost, (veseli naj bodo, da jo imajo!) na drugi pa se jim kažejo (menda najboljši in najčistejši?) viri, iz katerih naj se napijejo novega življenja, in sicer Byron, Leopardi, Heine, Hugo! Ne, ta pot se mi ne zdi prava. Mislim, da je v Hrvatih dovolj prirodnih, domačih sil, dovolj duha, dovolj gradiva in netiva, da se vspne narod sam po sebi, da si ustvari svoje slovstvo. Neki italijanski minister se je hvalil, češ: »Italia farà da se«; jaz menim, da treba tudi nam Slovanom vsaj težiti na to, da si pomoremo sami.

Vprašal bi pisatelja samega, ali mu je bilo jasno vse, kar je hotel priporočati in s čimer

je hotel seznaniti čitatelje? Koliko umevnih mislij je n. pr. v tej-le razlagi o »Don Juanu«: »U tom se vidi, da je široki historijski potez u »Don Juanu« isto tako močan, kao filozofijski duh u »Faustu«... U »Don Juanu« nalazimo prirodu i povjest, kako u »Faustu« prirodu i metafiziku; ovdje čovječji život razvit u svoj širini, kako je u »Faustu« stisnut u personifikaciju, a cijelo je djelo produkt srčbe, koja je pred očima sviju moćnika vremena napisala: Mene Tekel Ufarsim!« Na str. 157 pravi, da nahajamo pesimizem i u bibliji.

(Konec.)

Dr. Fr. L.

DRUGA SLOVSTVA.

Naznanjamo dve bogoslovni knjigi iz poslednjega časa, ki sicer nista pisani v slovenščini, vendar pa sta plodova domačega vrta.

»**Commentarius**« in evangelia s. Marci et s. Lucae. Concinnatus per Leonardum Klofutar, praepositum mitratum capituli cathedralis Labacensis, ss. theologiae doctorem, instituti studiorum theolog. dioecesiani directorem, nec non studii biblici N. T. professorem p. o. emeritum etc. etc. Labaci. Sumptibus auctoris. — Viennae apud bibliopolam Henricum Kirsch. 1892. 8°. Str. 304. Cena 2 gld. — Gosp. pisatelj je po svojih bogoslovnih latinskih delih vrlo znan duhovščini domači in tuji. Ker se naš list ne peča z bogoslovno stroko, ne ocenjujemo tega dela. Za nas je dovolj, da smo v listu zabeležili to delo kot pričo vsestranskega znanstvenega delovanja Slovencev. — Isto velja tudi o naslednjem delu:

»**Compendium hermeneuticum**.« Scripsit dr. Josephus Lesar, professor studii biblici N. T. in seminario clericorum Labacensis, consistorii episcopalis assessor. Labaci. Typogr. Catholica. Expensis Seminarii clericorum. 1891. 8°. Str. 82. Cena 50 kr. — Želimo, da bi obe knjigi rodili obilo sadu.

»**Weltgeschichte**« von Dr. Joh. Bapt. v. Weiss, k. k. Regierungsrath und o. ö. Professor an der k. k. Universität Graz. Dritte verbesserte Auflage. Graz und Leipzig. Buchdruckerei & Verlagsbuchhandlung »Styria«, k. k. Universitäts-Buchdruckerei. — Lani smo naznanili izdajanje tega znamenitega dela do 40. snopiča. Sedaj imamo že 18 novih snopičev (do incl. 58.) pred seboj. Ti obdelujejo srednji vek v poznejših dōbah: (v 5. zv.) Mongole in njih grozni naval na Evropo pod Džingiskanom, žalostni konec križarskih vojsk, boje krščanskih vladarjev z Mavri na Španskem, homatije na Sicilijanskem, zgodovino starega Walesa, potem (v 6. zv.) Rudolfa Habsburškega in razne dogodke ob času papeža Bonifacija VIII., posebno konec reda templarskega; nadalje Adolfa Nasavskega in Albrehta I. in njiju delovanje na raznih straneh, Henrika VII. in razmere na Laškem, razvoj Anglije, zlasti pa pesništvo, zgodovinopisje, modroslovje in solo od 1100 do 1400; za tem zanimivim spisom se nam kaže nemška zgodovina za Friderika Lepega in Ludovika Bavarca, hkrati z dogodki na Angleškem,

»Sluga svoje zemlje, krilata rieč!« Značaji so izvrstno, določno narisani, pač pa se ne dá zagovarjati, da se pisatelj premalo ozira na svoj zmoter, da je celota v povesti raznesena, ali da je prav za prav še niti ni ne. Tudi to je pisateljeva slaba stran, da svoje nazore premalo poudarja; vse kaže, da je zatopljen bržkone v dramatiko.

Severus.

»**Slike iz svjetske književnosti.**« (Konec.) Jednakih nekoliko čudnih stvari bi mogli še več navesti. Pisatelj je pokazal sam s svojim vzgledom, da je tuji duh hkrati čuden in neumeven duh, ki ne prija domačemu okusu.

Vendar trdimo, da je treba za razvoj domačega slovstva ozirati se tudi na tuja slovstva, a previdno. Treba je iz tujih proizvodov skrbno izbirati, čistiti, treba jih je vsaj nekoliko podomačiti, potem se obogati domače slovstvo. Pred vsem treba gledati, ali so dela pisateljev tudi v nravnem zmislu dobra, ne pohujšljiva. Bodi lepa pisateljeva oblika, ako je pa vsebina izpodtakljiva in kvarljiva, rodoljub in človekoljub je ne more priporočati nikomur, najmanj svojemu narodu in njega mladini.

Naj se sklicujejo na »nove ideje«, »nove struje«, napredek, slobodo itd. kolikor drago: nikdar nas ne smejo omamiti s tem, da so nove. Dovolj je znano, da je prav ona struja, katero pisatelj tako vneto govori, prinesla Evropi mnogo zla, mnogo nesreče. O tem hodemo še pisali.

A kritika je že preveč narasla. Nismo hoteli grajati opisovanja »svjetske književnosti« v obče, ampak opozarjati smo hoteli, da v takem duhu pisana zgodovina ne more koristiti narodu. »Hrvatska Matica«, ki izdaje knjige v toliki množini, naj bode izbirčna in pazljiva v takih početjih. Ona naj goji domače slovstvo, podpira naj izvirna dela, in če sprejme ali priporoča kaj tujega, naj bode tisto dobro po vsebini in obliki. Zato dal Bog, da bi se zvrševala v pravem duhu ona misel, katero izraža predgovor: »Matica Hrvatska« želi, koliko bude mogla, i toj nevolji doskočiti izdavanjem znamenitih pjesničkih djela modernih u hrvatskom prievodu.«

Dr. Fr. L.

»**Crte o magnetizmu i elektricitetu.**« Napisao Oton Kučera. Sa 196 slika. 8°. Str. 381. Cena 2 gld. 80 kr. — Ta knjiga je 16. v vrsti »poučnih knjig« »Matice Hrv.« Nekatero izmed dosedanjih knjig so res vzorna dela v poljudnem znanstvenem slovstvu. Isto smemo reči tudi o teh »Crtah«. Pisatelj sam pravi, da je tu »učinjen pokus i najeksaktniji dio prirodne znanosti — fiziku — zaodjeti ruhom toliko popularnim, da se na rezultatima njezinim može nasladjivati svaki naobraženi čovjek, ako mu i nije bilo prilike, da se od prije bavio tom naukom.« Čisto vedo torej spraviti v poljudno obliko — za to se je trudil pisatelj, in sicer trudil z najboljšim uspehom. Obdelal je v obširni knjigi vse važne pojave, priprave in stroje, v katerih deluje magnetična ali električna sila. Pa vse razkladanje in pojasnjevanje je vseskozi umevno in lahko, hkrati še mično, ker je pisatelj prav umno vpletel razne drobnosti, zgodovinske podatke in celo šaljive opazke, ki so kakor sol v celotnem

spisu. Da čitatelj, ki nima v roki knjige, vsaj nekoliko spozna njeno razredbo, podajemo tu glavne oddelke: I. Heraklov kamen, elektron i umjetni magneti. II. Zemlja kao magnet. III. Temeljni električni pojavi. IV. Električni strojevi i Leydenska boca (steklenica). V. Elektricitet u zraku. VI. Veliki obret Galvanijev i Voltin. VII. Učinci galvanske struje (galv. toka.). VIII. Današnja vrela (izviri) galvanskih struja. IX. Električna razsvjeta. X. Električni telegraf. XI. Telefon i mikrofon. XII. U galvanoplastičkoj radionici (delalnici). XIII. Elektricitet namjestnik pare. XIV. Razne uporabe elektriciteta.

Kako vrlo je ustregla Matica Hrvatska svojim členom s to knjigo! Kdo ne vé, da si je dandanes električna sila skoro izmed vseh sil — razven parne sile — pridobila največ veljave in da bode skoro gotovo v bližnji prihodnosti do cela preustrojila naša navadna orodja, zlasti razsvetljava in pa gonilne stroje! Za telefonom se nam napoveduje še telefot, t. j. priprava, s katero se bodo svetlobni učinki dali prenašati in sporočati v daljavo tako, kakor dandanes človeški in muzikalni glasovi. Vsak izobraženec, ki ni strokovnjak, želi kaj vedeti o električnih pojavih in strojih. Gospod Kučera je pa tudi do cela kos tej nalogi, in le želimo, da bi se lotil na enak način obdelovati še druge prirodoslovne stroke. Omenjamo naposled, da je oblika knjige elegantna, da so tudi slike večinoma prav lične, in kar je glavno, jasne in poučne. Toliko zadostuj o tej knjigi! Naj nam nihče ne zamerja, ako ne govorimo o posumnostih.

RUSKO SLOVSTVO.

Črtice o Gončarovu in Kojaloviču.

(Poroča P. P.)

V poslednjih mesecih preteklega leta je izgubil ruski narod več mož, ki so se odlikovali v leposlovju in znanosti. Natančneje opišemo pisatelja Gončarova in učenjaka Kojaloviča. Ako nam ni prezreti plodovitega znanstvenega delovanja Kojalovičevega na zgodovinskem polju, koliko bolj moramo opozoriti na Gončarova, ker je s tem pisateljem izgubil ruski narod jednega izmed zadnjih zastopnikov starih romanopiscov!

Izmed živečih ruskih pisateljev sta vzbujali v zadnjih letih posebno zanimanje dve imeni. Tolstoj in Gončarov, ki sta bila ruskemu narodu prava genija; narod upa, da bodo nadomestili pokojnega priljubljenega pisatelja »Oblomov-a« novi novelisti, kakor Čehov i. dr.

Število slovstvenih proizvodov Gončarovovih sicer ni veliko; vse pa, kar je spisal, bilo je dragoceno in temeljito, polno mislij ter je pričalo o natančnem opazovanju; vnanja oblika je bila popolna, njegov zlog je pisateljem vzor, zato pa tudi vsakdo z veseljem čita njegova dela.

Vendar lahko po pravici trdimo, da daje razmerno največ užitka izmed vseh spisov »Literaturny večer«. Ta spis ne vzbuja zanimanja le onemu, ki se natančneje bavi z raznimi tokovi v slovstvu, temveč istotako zanima vsakateroga, ako je njegovo znanje tudi le poprečno ter čita knjige le iz veselja do branja. Omenjeni spis